

Модель професійно значущих якостей керівника проектів

М.С. Кутас
здобувач кафедри психології, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Науковий керівник:

І.В. Сингаївська
кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

У статті запропоновано модель професійно значущих якостей керівника проектів, у ході розроблення якої використано компетентнісний підхід. Модель включає базові професійно значущі якості фахівця сфери управління проектами, які повинні мати випускники вищих навчальних закладів з метою безперешкодного входження у професійну діяльність.

В статтє предложена модель профессионально значимых качеств руководителя проектов, при разработке которой использован компетентностный подход. Модель включает основные профессионально значимые качества специалиста области управления проектами, которыми должны обладать выпускники высших учебных заведений с целью беспрепятственного вхождения в профессиональную деятельность.

The article under consideration offers the model of project manager professionally important qualities which has been developed on the basis of competence approach. The model includes project manager essential professionally important qualities which higher educational institution graduates have to master in course of training what will provide for the secure and smooth profession penetration.

Ключові слова: керівник проектів, професійно значущі якості, компоненти компетентності.

Постановка проблеми

Сучасне суспільство потребує фахівців, здатних на основі інтеграції загальнолюдських і професійних цінностей реалізувати свій індивідуальний спосіб діяльності, орієнтуватися на сучасні технології, напрацьовувати власну стратегію поведінки, реально оцінювати свої можливості та нести відповідальність за результати своєї праці. Керівник проектів працює в умовах швидких змін ситуацій, що виникають унаслідок різноманітних причин. Сучасні програми вищих навчальних закладів спрямовані на отримання необхідних теоретичних знань і практичних навичок у сфері проектної діяльності. Проте молоді спеціалісти, часто зіштовхуючись із різноманітними проблемами, не завжди готові до прийняття правильних рішень і вибору

коректної моделі поведінки. Тому на особливу увагу заслуговує саме розроблення моделі ПЗЯ керівника проектів, яка включає якості суб'єкта, що забезпечують ефективність професійної діяльності за певними параметрами продуктивності праці та надійності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значна увага на сьогодні приділяється забезпеченню успішного проходження етапу професійної адаптації з метою покращення професійної майстерності та досягнення належного рівня професійної компетентності. Компетентність не протиставляється професійній кваліфікації, але і не отожднюється з нею, оскільки під кваліфікацією розуміється якісне виконан-

ня конкретного виду діяльності, тоді як категорія «компетентності» є ширшою та інтегрованішою.

Проблема психологічних компонентів у структурі професійно важливих якостей особистості є однією з найважливіших проблем психологічної науки [1; 2; 3]. Вивченню цієї проблеми були присвячені фундаментальні праці Б.Г. Ананьєва, М.Й. Боришевського, В.Н. Дружиніна, Г.С. Костюка, О.М. Леонтьєва, С.Д. Максименка, С.Л. Рубінштейна, Б.М. Теплова та інших (у положеннях про співвідношення задатків, здібностей і обдарованості, про загальні та спеціальні якості, про психологічну структуру особистості). Різноманітні аспекти вивчення професійно важливих якостей управлінських кадрів ставали предметом дослідження в роботах вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема, Л.Ф. Бурлачука, А.І. Китова, В.Т. Болотнікова, Л.М. Карамушки, С.П. Бочарової, М.В. Корнієнка, Л.Е. Орбан-Лембрик, В.М. Синьова, В.М. Плішкіна, О.Г. Шестакова, В.В. Рибалки, В.І. Черненілова, Ю.А. Шаранова, Д. Кукендала, П. Айнсворта, К. Піза.

Вивчення проблем формування особистості майбутнього фахівця – предмет дослідження багатьох соціогуманітарних наук. У психологічному аспекті процес професійного становлення особистості можна знайти в працях О.Р. Фонарьова, А.К. Маркової, Л.М. Мітіної. Питання професійної компетентності розглядаються в наукових працях видатних вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема К.А. Абульханової-Славської, О.П. Архипової, В.Й. Бочелюка, Є.О. Волкової, В.Т. Казмиренко, А.К. Маркової, І.В. Сингаївської, О.І. Мартинюка, І.Н. Медведєва, М.Г. Нестерова, Н.Н. Нечаєва, С.В. Панькова, І.Б. Сенновського, Дж. Равена, Н.А. Тимченко, О.І. Соловйова.

Під компетентністю розуміється інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускників вищих навчальних закладів до виконання діяльності в певних сферах [4, с. 39]. Професійна компетентність як єдність спеціальних і міждисциплінарних, мета-

когнітивних ключових компетенцій особистості означає не лише ефективне використання набутих знань і сформованої майстерності, а й безперервну генерацію нових знань і вмінь для забезпечення кокурентоспроможності сучасного фахівця [5]. Під компетентністю керівника проєктів ми розуміємо наявність у фахівця не стільки значного обсягу знань і досвіду, скільки вмінь актуалізувати накопичені знання та вміння в потрібний момент з метою їх використання в процесі реалізації професійних функцій. У цьому разі компетентність виражається у здатності правильно оцінити ситуацію, що склалася, і прийняти, у зв'язку з цим, оптимальне рішення.

Згідно з рекомендаціями Е.Ф. Зеєра [6], який вбачає мету проєктування моделі фахівця в забезпеченні професійного розвитку особистості та формуванні соціальної, комунікативної, соціально-інформаційної, когнітивної та спеціальної компетенцій, модель фахівця конкретного профілю повинна містити компоненти, які відображають інтерес до професії, професійно значущі якості особистості фахівця.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Відсутність або часткова сформованість ПЗЯ може стати причиною тривалого професійного становлення молодих фахівців. Розроблена нами модель професійно значущих якостей, якими повинен володіти фахівець з управління проєктами, допоможе зорієнтуватися у визначенні основних напрямів психологічної підготовки та забезпечити процес формування професійно значущих якостей на початковому етапі становлення особистості професіонала.

Формулювання цілей статті

Метою статті є створення моделі професійно значущих якостей керівника проєктів із використанням компетентнісного підходу. До складу моделі повинні ввійти базові професійно значущі якості фахівця сфери управління проєктами з метою її подальшого використання для розроблення програми формування професійно

значущих якостей майбутнього фахівця у процесі навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Проаналізувавши компетентнісні моделі формування професійно значущих якостей, створені рядом авторів (модель магістра економічного профілю (Р.А. Гейзерська), спеціаліста технічного профілю (О.І. Атлягузова), науково-педагогічного працівника (З.В. Возгова), менеджера (А.А. Мазаракі, Т.І. Ткаченко), менеджера освіти (В.І. Жигір), спеціаліста зі спеціальності «Прикладна фізика» (О.І. Харченко, А.В. Чаленко), фахівця туристичної індустрії (Я.Л. Казарницькова), працівника органів внутрішніх справ (А.О. Москаленко), фахівця інформаційної галузі (І.В. Захарова, Н.М. Поліщук), ми створили модель професійно значущих якостей керівника проектів. На першому етапі розроблення моделі ПЗЯ керівника проектів на основі аналізу психолого-педагогічної літератури, а також із застосуванням таких методів дослідження, як опитування та анкетування, нами було виявлено ПЗЯ, маючи які майбутні фахівці з управління проектами отримують можливість реалізувати свій особистісний і професійний потенціал.

Як вважає Л.Г. Карпова, структурними компонентами професійної компетентності є три сфери: мотиваційна, предметно-практична (операційно-технологічна), а також сфера саморегуляції. Розвиненість мотиваційної сфери забезпечує сформованість загальнокультурної компетентності, особистісно-мотиваційної та соціальної компетентності. Предметно-практична сфера характеризується: сукупністю знань (професійних, із предмета, психолого-педагогічних, методичних, методологічних); умінь (гностичних, комунікативних, організаційних, діагностичних, проєктивних, конструктивних, управлінських); якостей (обов'язкових, важливих і бажаних), що зумовлює ефективність реалізації вчителем професійно-педагогічних функцій. Сформованість цієї сфери сприяє розвитку певних підвидів професійної ком-

петентності: методологічної, практично-діяльнісної, дидактико-методичної, спеціально-наукової, економіко-правової, валологічної, інформаційної, управлінської та комунікативної. Сформованість сфери саморегуляції сприяє розвитку такого її підвиду, як психологічна компетентність та аутокомпетентність, тобто володіння уміньми та навичками управління вольовою та емоційною сферами, технологіями подолання професійної деструкції, сформованість рефлексії [7].

Професійну компетентність сучасного фахівця (як готовність на високому професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних і практичних надбань і досвіду, наближених до світових вимог і стандартів) С.В. Цимбал розглядає в єдності трьох її компонентів: мотиваційно-ціннісного, предметно-практичного та саморегулятивно-вольового, які є одночасно й аспектами особистості [8; 9].

У структуру професійної компетентності вчителя іноземної мови В.О. Калінін включає такі компоненти: цілемотиваційний (усвідомлення значущості цілей формування професійної соціокультурної компетенції; здійснення пізнавального, освітнього, розвивального, виховного аспектів змісту, мети); змістовий (набуття належного рівня професійно значущих педагогічних, психологічних, методичних, лінгвістичних і технологічних знань); операційно-діяльнісний (набуття професійно-педагогічних умінь, необхідних і достатніх для успішного формування соціокультурної компетенції учнів: проєктувальних, організаційних, пізнавальних, комунікативних, контролюючих, адаптивних, мотиваційних); особистісний (формування якостей учителя, необхідних для формування соціокультурної компетенції учнів); рефлексивний (формування вмінь самоаналізу та самооцінки своєї професійно-педагогічної діяльності та здатність до самовдосконалення) [10; 11].

Дослідивши підходи до визначення складу структурних компонентів компетентності [4; 12; 13; 14], нами зроблено

висновок, що фахівець з управління проектами після засвоєння освітньої програми повинен мати ПЗЯ, що відповідають таким компонентам компетентності:

- 1) професійно-функціональному;
- 2) організаційно-управлінському;
- 3) соціально-особистісному;
- 4) мотиваційно-вольовому;
- 5) методологічному (загальнонауковому).

Висновки

Показники рівня готовності до професійної діяльності описують конкретні

вміння та навички, загальні вимоги до властивостей і якостей випускників вищих навчальних закладів у вигляді переліку здатностей вирішувати певні проблеми та завдання. Розроблення моделі професійно значущих якостей керівника проектів дасть змогу вдосконалити стратегії та методи навчально-наукової роботи і цілком може стати основою формування у майбутнього фахівця з управління проектами саме тих якостей, яких вимагає сучасна діяльність.

Таблиця 1

Модель професійно значущих якостей керівника проектів

Компоненти компетентності	Показники рівня готовності до професійної діяльності (ПЗЯ)
1	2
Професійно-функціональний компонент компетентності:	
Готовність до планування та організації комунікаційного процесу	комунікативні здібності (уміння входити в контакт, налагоджувати взаємини, розвиненість каналів вербального і невербального спілкування, готовність до співробітництва, легкість в установленні безпосередніх міжособистісних контактів); дипломатичність (володіння технологіями ведення переговорів, уміння розуміти та приймати цілі, мотиви партнерів, обережність, уміння знаходити вихід зі складних ситуацій, розважливість); володіння навичками публічних виступів
Готовність до творчої розумової діяльності	здатність приймати самостійні та неординарні рішення; володіння навичками критичного і творчого мислення; уміння абстрагуватися, формулювати та вирішувати завдання, позитивно сприймати інновації та зміни; творчий підхід до вирішення найрізноманітніших питань; високий інтелект (оперативність мислення, високий загальний рівень вербальної культури та ерудиції); уміння здійснювати відбір, створювати й ефективно використовувати інтелектуальні стратегії для проектування цілісної моделі рішення професійних проблем
Організаційно-управлінський компонент компетентності:	
Готовність до організації управлінського процесу	- добрі організаторські здібності, схильність до організаторської діяльності; - здатність керувати
Готовність до зміни в умовах невизначеності професійної ситуації та непередбачуваності її розвитку	- уміння виявляти ділові якості підприємця: ставити перспективні цілі, використовувати сприятливі можливості, вчасно змінювати організаційну структуру підприємства)

1	2
Соціально-особистісний компонент компетентності:	
Здатність до ситуативної адаптивності в умовах напруженої професійної діяльності	здатність керувати собою (здатність до саморегуляції в процесі самоврядування та рефлексії), високий самоконтроль (наявність чітких принципів, переконань за умови врахування суспільної думки); конформізм (соціабельність, прагнення працювати та приймати рішення з іншими людьми, обережність, відповідальність за підлеглих і просоціальна спрямованість поведінки); довірливість (відкритість, терплячість, поступливість); - гнучка поведінка в умовах невизначеності професійної ситуації, психологічна готовність до нового виду професійної діяльності
Слідування морально-етичним нормам поведінки та спілкування	уміння контролювати емоції та поведінку, сильна воля; урівноваженість; організованість; акуратність; внутрішня дисциплінованість; емоційна стійкість, стриманість (адекватний спосіб вираження почуттів, реальне бачення ситуації та спокійне ставлення до власних невирішених емоційних проблем, розважливості); висока нормативність поведінки (моральність, добросовісність, відповідальність, розвинене почуття обов'язку, усвідомлене наслідування загальноприйнятих правил і норм, чесність, доброзичливість)
Уміння аргументовано обстоювати власну точку зору, доводити істинність власних суджень	домінантність (незалежність, домінантність у міжособистісних відносинах, активність та енергійність у контактах); асертивність як здатність вільно та відкрито заявляти про свої бажання, вимоги і домагатися їх втілення, вміння оптимально реагувати на зауваження, справедливу та несправедливу критику
Мотиваційно-вольовий компонент компетентності:	
Потреба і здатність до активної самоосвіти та саморозвитку	прагнення до нормального самоствердження, упевнена тенденція до активної самореалізації; практичність (висока швидкість вирішення практичних завдань, орієнтація на зовнішню реальність); амбіційність, ініціативність (висока мотивація досягнення); енергійність (наполегливість та активність, небажання відмовитися від поставлених цілей, незважаючи на поразку)
Орієнтація на ефективність, успіх та якість	цілеспрямованість; рішучість; наполегливість; сміливість; схильність до ризику і співробітництва з незнайомими людьми та в незнайомих ситуаціях; схильність до авантюризму та прояву лідерських якостей; наявність індивідуального стилю мислення; жорсткість (упевненість у своїх силах, самовпевненість, несентиментальність, розсудливість, гнучкість, практичність, раціональність, логічність, холоднокровність); внутрішній локус-контроль; спрямованість особистості на досягнення успіху або уникнення невдач

1	2
Методологічний (загальнонауковий) компонент компетентності:	
Готовність до інноваційної діяльності	- добре розвинуті аналітичні здібності (уміння одержувати й обробляти потрібну інформацію, оцінювати, порівнювати та засвоювати її); - вільнодумство, експериментаторство, позитивне ставлення до змін і нових ідей
Здатність до рефлексії, самоконтролю та корекції власної професійної діяльності	- наявність здатності оцінювати та коректувати результати своєї діяльності; - наявність мотивації до вдосконалення професійної діяльності; - наявність тенденції до рефлексії та самоконтролю у процесі соціальної взаємодії

Література

1. Бандурка А.М. Психология управления / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – Харьков: ООО Фортуна, 1998. – 463 с.
2. Дежкіна Ю.А. Развитие профессионально важных качеств сотрудников Государственной противопожарной службы МЧС России в процессе профессионализации : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.03 “Психология труда, инженерная психология, эргономика” / Ю. А. Дежкіна. – СПб., 2008. – 22 с.
3. Миронець С.М. Структура професійно важливих якостей рятувальників МНС України / С.М. Миронець // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. – К.: «ГНОЗІС», 2003. – Т. 5, Ч.2. – С.151-156.
4. Фролов Ю.В. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов / Ю.В. Фролов, Д.А. Махотин // Высшее образование сегодня. – 2004. – №8. – С.34-41.
5. Rychen D.S. Developing Key Competencies in Education: Some Lessons from International and National Experience (Studies in Comparative Education) / D. S. Rychen, A. Tiana. – Geneva: UNESCO-IBE, 2004. – 80 p.
6. Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования: учеб. пособие / Э.Ф. Зеер. – 2-е изд., перераб. – М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2003. – 480 с. – (Серия «Библиотека психолога»).
7. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л.Г. Карпова. – Харків, 2004. – 19 с.
8. Царькова Е.А. Компетентность в контексте модернизации профобразования / Е.А. Царькова // Профессиональное образование. – 2004. – № 6. – С. 5-6.
9. Цимбал С.В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / С.В. Цимбал. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
10. Калінін В.О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В.О. Калінін. – Житомир, 2005. – 21 с.
11. Козлова Н.Б. Развитие профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка в процессе иноязычной подготовки в вузе.: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н.Б. Козлова. – Магнитогорск, 2003. – 22 с.
12. Гейзерська Р.А. Компетентнісна модель магістра економічного профілю / Р.А. Гейзерська // Імідж сучасного педагога: науково-практичний освітньо-популярний часопис. – Полтава: ПО-ІШПО, 2007. – №1-2 (70-71). – С. 34-36.
13. Шадріков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадріков // Высшее образование сегодня. – 2004. – №8. – С.26-31.
14. Definition and selection of competencies. Country Contribution Process Summary and Country Reports. – OECD: Program on International Student Assessment, 2000. – 3. New Skills for the Learning Society. – 238 p.